

Autor: VLADISLAV VANČURA
Název díla: MARKETĀ LAZAROVÁ

Autor:

Vladislav Vančura (1891, Slezsko – 1942, Praha)

* Háj u Opavy, vyrostl v Praze

- český spisovatel, dramatik, filmový režisér
- původním povoláním lékař
- dětství prožil na venkově → láska k přírodě a koním
- studia práv, poté medicíny
- členem a prvním předsedou literárního hnutí Devětsil
- r. 1929 odešel z komunistické strany
- za okupace vedoucí spisovatelské sekce Výbor inteligence → ilegální odbojová organizace
- v květnu 1942 zatčen a poté zastřelen v Kobylisích
- v roce 1946 jmenován in memoriam národním umělcem

- **zařazení autora do uměleckého směru**

Poetismus = jediný avantgardní mezinárodně uznávaný umělecký směr českého původu

- vytvořen r. 1924, skončil po r. 1930, kdy autoři přešli k surrealismu
 - autoři: Karel Teige (stať Poetismus), Vítězslav Nezval (stať Papoušek na motocyklu)
 - ovlivnění tvorbou G. Apollinaira
 - inspirace dadaismem = umění bavit se a žít
 - tvůrčí metodou je hra, řada volných asociací
 - rozpustilost, parodie, zlehčování
 - exotické motivy, cestování, lidová zábava (cirkus, pout'), velkoměsto
 - asonance = shoda samohlásek na konci veršů, bez ohledu na souhlásky
 - snaha být zcela apolitický
- „umění života, je uměním žít a užívat“

Imaginativní (básnický) proud:

- záliba ve starších českých slovních tvarech (čeština humanistická, čeština 19. století)
- kombinace archaismů, knižních slov, jadrných slov, obrátů lidového jazyka
- šroubovitě větné konstrukce
- výrazná role vypravěče, který se čtenářem komunikuje, oslovuje ho
- často postavy, které si naplno užívají života – přímočaré, přímé

- **určení století, v němž autor tvořil**

1. pol. 20. stol. = česká meziválečná próza, imaginativní próza

- **určení dalších autorů stejného um. směru**

Poetismus:

Vítězslav Nezval (1900–1958)

- byl český básník, spisovatel a překladatel, spoluzakladatel poetismu
- roku 1922 vstoupil do Devětsilu, spolu s Karlem Teigem, zde se podílel na založení poetismu
- po 2. světové války byl velmi aktivní v KSČ a jeho tvorba té doby není příliš kvalitní

Pantomima - jeho první poetická sbírka, jedna ze základních knih poetismu

Podivuhodný kouzelník - báseň, klíčové dílo českého poetismu, tajuplný kouzelník

Akrobat, Edison

Manon Lescaut - drama, přeložil a veršoval, považováno za lepší než originál

Jaroslav Seifert (1901-1986)

- k poetismu řadíme sbírky:

Na vlnách TSF – motivy bezdrátového telegrafu, moderní civilizace

(TSF = telegraphie sans fil = bezdrátová telegrafie)

Slavík zpívá špatně, Poštovní holub

Konstantin Biebl (1898-1951)

- proletářská lit. → poetismus → surrealismus

- na konci 1. sv. války zajat na balkánské frontě, měl být popraven – útek
- trpěl depresemi, spáchal sebevraždu
- obohatil českou poezii o motivy exotiky:

Zloděj z Bagdadu, S lodí, jež dováží čaj a kávu – sbírky náležící k poetismu

Nový Ikaros – čtyřdílná báseň, míšení dojmů – subjektivní, zážitky z války, současný svět

Imaginativní próza:

- zástupci jsou Karel Schulz a Karel Konrád, ale pouze částí své tvorby
- jediným ryším představitelem tohoto proudu je právě Vladislav Vančura

- **názvy (případně obsahy) dalších autorových děl**

Pekař Jan Marhoul - první V. román, osudy dobrotivého pekaře, který dává na dluh, až zkrachuje

Konec starých časů – román, jež se odehrává po 1.světové válce. Na zámek Kratochvíle je dosazen neurozený správce Stoklasa. Jednoho den přijíždí do společnosti na zámek údajný ruský kníže A. N. Megalrogov se svým sluhou Váňou. Jeho aristokratické způsoby a původ jsou právě symbolem starých časů.

Rozmarné léto – humoristická novela odehrávající se v lázních Krokovy Vary

Obrazy z dějin národu českého – 3 díly, 3. je nedokončený

- původně více autorů, nakonec psal Vančura sám

Kubula a Kuba Kubikula – pro děti

Charakteristika uměleckého textu jako celku:

- **literární druh**

epika

- **literární žánr**

historický román

- **literární forma**

próza

- **dominantní slohový postup**

vyprávěcí

- **typ vypravěče**

er-forma

- **vysvětlení názvu díla**

Markéta Lazarová – jméno hlavní hrdinky

- **posouzení aktuálnosti díla**

Děj knihy je zasazen do středověku, a proto by se mohlo zdát, že je neaktuální. Ale téma shakespearovské téma zakázané lásky je zdá se aktuální stále.

- **určení místa a času textu**

místo: lesy v okolí Mladé Boleslavi

čas: není přesně určen; loupeživý středověk

- **stručné nastínění děje**

Lapka Kozlík má ženu Kateřinu a 17 dětí – 8 synů (mezi nimi je Mikoláš) a 9 dcer. Celá loupeživá skupina žije v lesích na tvrzi zvané Roháček. Král poslal vojsko v čele s hejtmanem Pivem, aby loupežníky dopadli. Kozlík se bál o svého syna Mikoláše, a tak ho poslal na jinou tvrz obývanou loupežníky, na Obořiště. Zde žil Lazar, jeho rodina a družina. Rod Kozlíků a rod Lazarů byli nepřátelé, ale protože oběma hrozilo nebezpečí, Kozlík by se s Lazarovými rád spojil. Mikoláš měl vyjednat společnou obranu proti královu vojsku, ale nepohodl se s Lazarem, byl raněn a přišel o oko. Otec Kozlík zuřil a nechal Obořiště vypálit.

Jeho mužům se podařilo chytit německy hovořícího hraběte Kristiána. Mysleli si, že jim řekne něco o králově vojsku, ale on jim nerozuměl. Přivedli ho tedy jako zajatce na Roháček, kde se do něj zamilovala jedna z Kozlíkových dcer, Alexandra. Brzy však museli všichni obyvatelé Roháček opustit, blížili se vojáci. Tvrz byla vypálena a Kozlíkovi se museli skrývat v lesích. Kozlík vyslal Mikoláše znovu za Lazarem, ale on přivedl jeho dceru Markétu. Udělal to proto, aby se Lazarovi pomstil. Kozlíka to rozčílilo a chtěl ji poslat zpátky, ale Mikoláš to nedovolil. Markéta se mu líbila a v noci se jí zmocnil. Alexandra se zase vzepřela kvůli Kristiánovi, a tak byli všichni čtyři svázáni k sobě. Kozlík jim brzy odpustil a propustil je.

Kristiánův otec přijel hledat syna a zjistil, že byl zajat Kozlíkovci. On a Lazar se připojili v Pivovi a jeho vojákům. Markéta si přála být jeptiškou a žít v klášteře, ale nyní, když ztratila čistotu, už nemohla a bála se shledání s otcem. Velmi se trápila, pokusila se spáchat sebevraždu, ale nepodařilo se jí to. Kozlíci byli lstivější a celou královskou družinu i Lazara zajali. Po návratu na Roháček Markéta prosila, aby byl její otec propuštěn, ačkoli ji proklel. Došlo k útoku, při němž Pivo zajal raněného Kozlíka, zabil několik jeho synů a porazil loupežníky. Ti, kteří přežili, utekli do lesů. Kristián se připojuje ke svému otci, ačkoli původně chtěl prchnout s Alexandrou. Brzy svého činu litoval, vydal se Alexandru hledat a zešílel zoufalstvím. Mikoláš, Markéta a Alexandra po něm pátrají v lesích. Když ho najdou, je v tak v zuboženém stavu, že se Alexandra rozhodne zkrátit jeho utrpení. Společně ho potom pohřbili. Když se vraceli na Obořiště, byli napadeni vesničany, ale vyvázli ve zdraví.

Kristiánův otec stále pátral po synovi, až dohnal Alexandru a Markétu. Mikoláš je opustil, rozhodl se, že osvobodí svého otce Kozlíka. Alexandru poslal k vojsku a Markéta mu ukázala Kristiánův hrob. Zoufalý otec začal odhrnovat hlínu, aby se ujistil, že je jeho syn mrtvý. Markéta z místa utekla a vyčerpaná přespala na poli. Zde ji našel vesničan, který jí nasýtil a nechal odpočinout. Posilněná Markéta se vydala domů, ale otec ji nepřijal a poslal do kláštera. Ujaly se jí

zde jeptišky.

Mikoláš si najal muže, vzal bratry a šli osvobodit otce. Byl zajat a čekal na popravu. Ostatní z družiny padli v boji. Zoufalá Markéta vyrazila do Boleslavi za Mikolášem. Byla zatčena, ale král ji osvobodil. Alexandra je těhotná a po porodu má být také popravena. Na Mikolášovu popravu šli Markéta, její otec Lazar i Kateřina Kozlíková. Těhotná Markéta naposledy viděla svého Mikoláše.

Alexandra i Markéta měly syna. Po Alexandřině smrti (sebevraždě) vychovávala Markéta obě děti sama v rodině Mikoláše.

- **určení smyslu díla**

Příběh ukazuje, jak jsou lidé krutí. Kozlík i Lazar vůbec nechápou lásku svých dětí, jde jim o to zničit toho druhého, zatímco mladí se mají rádi.

- **pravděpodobný adresát**

Milovníci historických příběhů a Vančurova archaického stylu.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla**

Román vyšel roku 1931 a patří mezi autorova nejznámější díla.

- **tematicky podobné dílo**

William Shakespeare – *Romeo a Julie*: příběh milenců ze nepřátelených rodů, jejich lásce není práno

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramaturgií**

Stejnoujmenný film natočil roku 1967 František Vlácil. Film byl nesmírně nákladný, ale je to jeden z nejúspěšnějších (a nejkvalitnějších) filmů české kinematografie. Skvěle vystihuje temnou atmosféru příběhu a dějová linka odpovídá předloze. Markétu Lazarovou hraje Magda Vášáryová.

Úryvek k rozboru:

Markéta myslila po celý čas, co byla v táboře, na Lazara a na své bratry. Věřila, že po hrozné Mikolášově návštěvě nikdo nezemřel, neboť jí napovídalo srdce, zmenšujíc vinu přítelovu. Zнала velmi dobře způsoby svého otce, nebylo jí nesnadno domyslet si, jak všichni pospíchají z Obořiště, jak chodí po sousedství opakující, že trest kromě krále a držitelů země záleží od Boha. Zнала způsob jejich nestatečnosti a soudila, že se přiženou, až bude bitva zpoloviny již rozhodnuta.

Ted' zbledla slyšíc novinu, že přicházejí. To byla lhůta, kterou si určila, a déle nemohla již odkládati s propuštěním nesmrtelné duše z tohoto těla, ze sloupu masa, který se zachvívá rozkoší lásky.

Sotva Mikoláš odešel, zmocnila se žalostná nevěsta dýky a pohroužila si čepel do prsou.

Ach, myslí, že umírá, že je veta po jejích nadějích, neboť toto zbloudilé dítě má ještě v hodině smrti horoucí přání.

Žel, touhy příliš pozemské! Ale Bůh posuzuje lidské skutky jinak, než je s to náš rozum a naše srdce. Náš Pán ustanovil, aby Markéta žila dále, a co více, ukázal jasně svoji vůli a náchylnost projevovati takovým chudáčkům více milosti než pomatencům, jimž od pobytu v kostelích řevaví kolena a vlhne nos.

● **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek se zaměřuje na hlavní hrdinku Markétu. Popisuje její pocity, když pobývala na Roháčku u rodu Kozlíků a svého Mikoláše a měl sem dorazit její otec. Litovala své slabosti a rozhodla se, že se probodne dýkou, ale jen se poranila.

Nachází se asi v polovině příběhu.

● **téma a motiv**

téma: Markéta Lazarová, její pocity

motivy: bitva, stud, smrt, dýka, naděje

● **časoprostor**

čas: není přesně určen, středověk

prostor: tvrz Roháček, sídlo rodu Kozlíků

● **kompoziční výstavba**

Úryvek se skládá z 5 odstavců.

Vyprávění je chronologické.

● **vypravěč**

Vypravěč vystupuje v er-formě, je vševědoucí. Místy komentuje dění.

● **postava**

Markéta Lazarová – mladá krásná dívka, chtěla se zaslíbit Bohu a žít v klášteře, ale zamilovala se do Mikoláše Kozlíka. Poslušná, statečná, obětavá.

Lazar – otec Markéty, vedoucí loupežníků na tvrzi Obořiště, neústupný

Mikoláš Kozlík – jeden ze synů loupežníka Kozlíka, mladý, nebojácný, miluje Markétu

další postavy:

Alexandra Kozlíková – jedna z dcer Kozlíka, mladá, zamilovaná do šlechtice Kristiána, později zoufalá z jeho zešílení – vražedkyně

Kristián – německy mluvící šlechtic, statečný, miluje Alexandru

Pivo – hejtman vojska, které má zlikvidovat loupežníky, cílevědomý, krutý

● **vyprávěcí způsoby**

V úryvku se vyskytuje pouze řeč nepřímá.

● **typy promluv**

Celý úryvek tvoří pásmo vypravěče hovořícího er-formou.

● **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

archaismy – *myslila, způsoby* (= chování), *domyslet si, odkládati, pohroužila, projevovati*

archaická větná vazba – *nebylo jí nesnadno domyslet si, až bude bitva zpoloviny již rozhodnuta, déle nemohla již odkládati s propuštěním nesmrtelné duše z tohoto těla*

přechodníky – *zmenšujíc, opakujíce, slyšíc*
inverze (obrácený slovosled) – *vinu přítelovu*
citoslovce – Ach

+ text je silně prodchnutý vírou v Boha

● **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

personifikace – *srdce jí napovídalo*

metonymie – *lidé se přiženou, propuštění duše, je veta po nadějích, hodinka smrti*

metafora – *sloup masa* (= tělo)

oxymóron – *žalostná nevěsta*

synekdocha – *čepel do prsou*

epiteton – *zbloudilé dítě, horoucí přání*

zdrobnělina – *hodinka, chudáčkům*

ironie - *než pomatencům, jimž od pobytu v kostelích řeřaví kolena a vlhne nos*

→ autor používá velké množství archaismů a archaických větných konstrukcí; napodobuje starou češtinu. Zároveň v jeho textu najdeme mnoho obrazných pojmenování, jeho jazyk je básnický. Z těchto důvodů je ovšem Vančura hůře srozumitelný.